

problémái sorozat). Mondanom sem kell, hogy a *Tanügyi Újság* — már terjedelme miatt is — csak gondolatfelvillantásra vállalkozhat.

Nehéz magyartanárnak lenni? Fárasztó. (Mert nehéz munkával szerezzük meg a tantárgy „tekintélyét.”) Szép? Feltétlenül az! Újrakezdeném? Higgyék el: igen!

DÁNIELISZ ENDRE

Lapok egy iskolapszichológus naplójából

Sed fugit, interea fugit irreparabile tempus.

VERGILIUS

1978. szeptember 1.

E halhatatlanná vált hexameter munkára serkentő intelme ötlik fel előttem e szeptemberi reggelen. Immár hetedik évemet kezdem sajátos munkakörömben, amelyet már oly sok névvel illettek, hogy szinte magam sem tudom, mi vagyok: nevelési tanácsos, iskolapszichológus, pályairányító tanár vagy pszichopedagógiai tanácsadó. Bármely is legyen a titulus, valójában mindegyik munkakört magamra vállaltam, s e rokon területeken igyekszem hasznára lenni azoknak, akik őszintén igénylik a jó szót, a nevelői iránymutatást. Erre készített fel a Bolyai Egyetemen Gaál Gábor és Debreczy Sándor, erre oktattott bennünket Zörgő Benjámint professzor, miközben rajtunk próbálta ki pedagógiai módszereit, s nekünk fejtette ki először alakuló pszichológiai elméletét.

Nem a mi bűnünk, hogy amikor magunk mögött hagytuk az alma matert, évfolyamunk tagjainak többsége már pályája kezdetén más feladatot kapott, mint amire egyetemi tanulmányaink képesítették.

Sorsom ezért egyetlen rossz szóval sem illetem, hiszen gyakorta változó megbízatásaimnak köszönhetem, hogy a gyerekekkel együtt, őket tanítva tanultam meg oroszul és franciául, elmélyedtem a latin és a magyar nyelvten s irodalom szépségeiben. Kétségtelen, hogy az ismétlődő vargabetűk miatt a szüntelenül változó-újuló szakismeretek dolgában lemaradtam. Másrészt viszont örömmel tapasztalom: botcsinálta nyelvészi mivoltomnak, filológiai jártasságomnak olykor hasznát is veszem.

E most induló tanévben folytatom hát iskolamindenesi megbízatásom, naplót nyitva a feljegyzésre érdemes tettek és tapasztalatok, az engem nyugtalanító gondok és gondolatok számára.

Szeptember 5.

Csak most kezdtük meg iskolai tevékenységünket, de már jelentkeznek, helyesebben: ismét felmerülnek az első gondok. A javítóvizsgára utasított V—X. osztályos tanulók egy része, kb. negyede, még annyira sem érdekli az iskolát, hogy legalább bekukkantson, mint az a bizonyos Bakó a gyulai vásárba. Működésbe lendül hát a mozgósítás gépezete: pionírok és tanárok keresik, kutatják a rejtőzködő nebulót. Csak jöjjön el; nem kérdeznek tőle nehezet.

Az igazgató az iskolapszichológust is harcba veti. Neki hivatalból rendelkeznie kell olyan recepttel, amely ezt a „morbus negligentiae”-t kikúrálja. A valóság kiábrándító: azok az okok, amelyek miatt a gyerek ide került, a vakáció idején sem szűntek meg. Tovább hatnak, fakadjanak bár a család rendezetlenségéből, az otthoni környezetből, a gyermek személyiségéből, a tanulási indíték hiányából, sikerélmény át nem éléséből. A „nehéz gyermek” körülményeinek vizsgálatakor kiderül, hogy ezek mindegyike vagy szinte mindegyik szerepel a gátló okok között.

Szeptember 8.

Ma ismét összeült az a nevelői-orvosi bizottság, amely a város összes hatéves gyermekét megvizsgálva dönt érettségük kérdésében: beiskolázzathatók-e most, vagy csak egy év múlva?

Ez nagyszerű intézkedése felettes hatóságainknak. Szülőt és tanítót szabadít meg felesleges gondoktól, bosszúságtól s mindenekelőtt a testileg-szellemileg kevésbé fejlett apróságokat nem terhelik képességeiket meghaladó iskolai feladatokkal.

Május folyamán az összes nagycsoportos óvodást átnéztük, s mostanra maradtak az időközben beköltözők, a rejtőzködők, a tanítónők által felfedezett gyer-

mekek. Jöcskán maradt munkánk mostanra is. Nehéz elhinni, de így van: tíz-egynéhány olyan beiskolázandó gyermeket találtunk, akiket szüleik eddig egyáltalán nem engedtek óvodába. Pedig az elsős tanító néni azokra a készségekre, ismeretekre épít, amelyeket az iskoláskor előtti intézményekben kialakítottak.

Ezek a gyermekek már eleve hátrányos helyzetből indulnak felelősségükről mit sem sejtő vagy a szeretetet helytelenül értelmező szüleik miatt. S kik ezek az emberek? Többségük igen alacsony műveltségi szinten áll, némelyikük családi élete felbomlóban, s olykor éppen azért tartja maga mellett az egyik fél, hogy „a másik el ne rabolhassa az óvodából“.

A déli órákban összeállíthattam a bizottság tevékenységének statisztikáját. Eszerint 340 hatévest vizsgáltunk meg, s közülük huszonhárom iskolára éretlennek találtunk. Ez az összlétszám, a teljes évjárat 6,7%-a. Három szellemileg elmaradottat speciális iskolára javasoltunk. (Az anyák reagálásából láttam, hogy oda ugyan el nem eresztik. Ezzel is a tanítónők munkáját gátolják, saját gyermeküket pedig örökre megfosztják az oly szükséges sikerélménytől.)

Szeptember 12.

Bár ez igazán nem igényel pszichopedagógiai előképzettséget, immár két hete hordom, cipelem, osztályozom a sok mázsányi tankönyvet. Ez a tízezernyi tankönyv százezer lej megtakarítást jelent a szülők számára. Csupán egyetlen középiskolában.

Szeptember 15.

Aranysárga nyárvégi nap. Az iskola — megbolydult méhkas. Csakhogy ide nem hoznak. Innen vinni fognak. Remélem.

Az ősi schola salontiensis — amelynek lépcsőit nyolc éven át diákként s immár másfél évtizede tanárként kopogtatgatom — ismét megnyitotta kapuit. A több mint 250 éven át elméleti középiskolaként működő intézmény gépipari liceum lett. Az első fokozat hét párhuzamos osztálya a helybeli fiatalok többségét és a környékbeliek számottevő részét magába fogadja. Fiúkat és lányokat egyaránt. Azonban az utóbbiak csak jobb híján választották a gépészetet. Pályairányító tanárként sem ajánlhattam itt mást, csak a gépgyártást vagy a mezőgazdaságot. Ez a kétféle szaklíceum működik városunkban.

Két osztálynyi lány eredetileg a könnyűiparra szavazott. Ez annál inkább érthető, mivel helyben textilgyár, szövetkezeti szőnyegszövőde és fehérnemű-részleg található. Kérésüket — szervezési, adminisztrációs okokból — felettes hatóságaink nem teljesítették.

Szeptember 16.

Megtörtént új diákjaink osztályonkénti szétosztása. Elég simán ment. Itt már nem harcolnak a szülők (a mamák) egyik-másik tanárért úgy, mint tették volt nyolc évvel ezelőtt.

Az osztályfőnökök — a tanulókkal együtt — átvették az elődök készítette jellemzéseket is. Hány óra, sőt hány nap munkája testesül meg ezekben? Többségüket nagy gondnal, felelősséggel állították össze a nevelőmunka folyamatosságát elősegítő. De elolvassa-e valaki?

Annai iskolai és társadalmi feladat hárul a pedagógusokra, hogy erre már erejükből, de főleg idejükből nem telik.

Szeptember 18.

Lassanként mindenki helyreöztykölődik. A végzetek boldogulásáról, elhelyezkedéséről is megszapordtak a hírek, s így a mai valóságot összevethetem évrázás előtti álmaikkal, terveikkel. A tanfelügyelőségnek küldött kimutatásból idemáskol néhány figyelemreméltó tételt.

A VIII. osztályt 203 tanuló végezte el, s a következő liceumokba iratkoztak be:

	terübe vett	megvalósult		terübe vett	megvalósult
ipari	130	138	egészségügyi	3	2
mezőgazdasági	25	39	kereskedelmi	4	3
matematikai-fizikai	17	10	engedéllyel		
filológiai-történelmi	7	4	termelésbe lép	5	1
pedagógiai	12	6			

Lássuk, mire jutott a 258 tizedikes:

	terübe vett	megvalósult	%
a líceum II. fokozatára	122	109	42
szakmai iskolába	40	108	42
termelés, munkahelyi kiképzés, inaskodás	84	39	15
otthon maradt (férjhez megy)	12	2	1

A fentiekből levonható következtetés: a tanulók értelmesebb, szorgalmasabb része az országos tervszámnak megfelelő arányban jutott a II. fokra; jó egyharmada (37%) hallani sem akar tanulásról, iskoláról, aminek az anyagi termelés (sőt maga a képzetesebb munkás) látja majd hasznát. Legalábbis remélem.

Az érettségizett — s egyben érett — fiatalok pályaválasztása iránt megnövekszik az érdeklődés. Nemcsak a szülők, testvérek, nevelők, de az ismerősök, utcabeliek szélesebb köre is számon tartja: mi lett X fiából, Y lányából. Ennek ellenére itt érzem legkevésbé hatékonyan tanácsadó, irányító munkámat. Négyszemközti és csoportos beszélgetéseken igyekeztem meggyőzni a csupán kegyelemből idáig eljutott diákokat: „Gondolkozzatok reálisan! A követelmények magasak. Aligha juttok be a főiskolára.” „Miért ne próbálhassak szerencsét — legalább egyszer-kétszer? Hátha sikerül a mérnöki (orvosi, tanári)... A fene meg fog melózni” — ez volt sok esetben a válasz, s ezt követték a drága különórák és egyéb költségek.

Az egy román és az egy magyar osztály 63 tanulójának eredményét naplómban is megörökítem:

	<i>tervbe vett</i>	<i>megvalósult</i>
főiskola, egyetem	53	10
termelésbe lép	10	34
katonaság	—	12
még nem helyezkedett el	—	7

Ez a pótfelvételek utáni megcáfolhatatlan tény. Az érettségizetteknek csupán 16% a lett főiskolás, ami alatta marad a 20-22%-os országos átlagnak. Ezt a különbséget az előző évfolyamok sikeres diákjai pótolják.

Tanulságos annak a vizsgálata is, hányan és milyen szakot választottak:

	<i>tervbe vett</i>	<i>megvalósult</i>
mérnöki, almérnöki	26	8
mezőgazdasági	7	—
közgazdasági	3	1
orvosi	8	—
tanári	8	—
művészeti	1	1

Megjegyzem: a 43 sikertelen próbálkozóinak nagy többsége lány. S az ok? A helyiipar kínálta kétféle lehetőség igen szűk a fiatalok sokrétű érdeklődéséhez, képességéhez, elképzeléséhez képest. A Metalul vállalat inkább fiúkat fogad, a könyvnyomtatás felkínálta munkahelyeket pedig a lányok vagy nem kedvelik, vagy a javadalmazással elégedetlenek. Az egyik „álmodozó” lány elmondta: közülük 11 kereskedelmi elárúsító, 1 fodrász, 5 munkás lett. A többiekéről nem tud pontos adatot.

Szeptember 21.

A megyei tanfelügyelőség telefonon továbbította a minisztérium rendeletét. A beiskolázásra alkalmatlannak tartott apróságokat a pedagógusi-orvosi bizottság újból vizsgálja át, és minél több gyermeket irányítson az iskolába.

Mindaddig azt hittük, jól és alaposan dolgoztunk. És most? Saját diagnózisunkat megmászítjuk, és alkalmasnak nyilvánítjuk a retardáltakat és a debiliseket! Nem az fáj, hogy a bizottság tekintélyén csorba esett, hanem hogy ezek a szülők lelkiileg már az óvodára állítottak be, s így érzelmileg nem készültek fel életük eme nagy változására. Még inkább meggondolkoztat az, hogy ezek a gyermekek értelmileg mindig a többiek mögött fognak kullogni.

Még nyolc gyereket vétettünk fel az iskolába — a tanítónők tiltakozása ellenére. *Ui.* Később tudtam meg a miniszteri rendelkezés okát: egyes megyékben (Brassó, Kolozs) az évfárat 10%-át iskolaéretlennek nyilvánították. Ez sok. De mi Biharban az elfogadott arányt nem haladtuk túl! (*A szerk. megjegyzése:* szabad-e normatív szabályozni, hogy hány gyerek lehet gyengén fejlett, debilis vagy oligofrén?)

Szeptember 25.

Visszatérő (és soha meg nem szűnő) gondunk a teljes beiskoláztatás biztosítása. Néhány cigánycsalád a negyedik elemistát is visszatartja, de a IX. osztályosok ellenkezése már társadalmi jelenséggé, pedagógiai és adminisztrációs gondná válik. A tanári kegyelemből idáig elbukdácsló retardáltak és debilisek, a gyenge tanulók, a fizikailag fejlettebbek itt megmakacsolják magukat. Ehhez a legtöbben megszerzik szüleik segítségét, hozzájárulását is.

A szexuálisan fejlettebb lányok korai férjhezmenetelük árán szabadulnak meg a gyűlölt tanulástól. Éppen a napokban kopogtatott be hozzám O. Katalin egy fiú

társaságában. Ne küldjem a büntetéseket az anyja címére, mert már a férjénél lakik. Azonban házasságukat csak decemberben törvényesíthetik, mert akkor tölti be a tizenhatodik évét.

Néhány kollektivista szülő gyermeke a mezőgazdasági szövetkezetben állandó munkára szegődött. A havi 150 lejes büntetést „mellényzsebükből” kifizetik.

Az ilyen esetek az I. fokozaton tanulók 6-10%-ánál fordulnak elő. Idegorvosi és házassági bizonyítvánnyal 3-4%-ra csökkentjük arányukat.

Szeptember 30.

Ma összeállítottam a pszichológus ajánlását a szülők iskolája számára. Egyes kollégák elutasító, lebecsülő véleménye ellenére a pedagógiai propagandának ezt a formáját hasznosnak, sőt szükségesnek tartom. Az iskolai és a családi nevelés összhangját biztosítandó nélkülözhetetlen a modern pszichopedagógiai ismeretek népszerűsítése a szülők körében.

Tapasztalatom szerint akkor növekszik ezeknek az előadásoknak a hatékonysága, ha idegen pedagógus, lehetőleg a kérdés szaktekintélye tartja, ha vita vagy kerekasztal-beszélgetés formájában szervezik meg, s nem utolsósorban: ha felkészülten és az elvárások ismeretében állunk hallgatónk elé.

Igaz a pedagógusok ismételt panasza is: éppen azok a szülők hiányoznak következetesen, akiknek a legnagyobb szükségük volna a továbbképzésre. Valóban, téves nézeteiknek, hibás nevelői eljárásaiknak éppen tudatlanságuk, műveletlenségük a forrása. Az viszont tőlünk függ, hogy ha nagyritkán eljönnek, kipécézésel, név szerinti említéssel, átlátszó célzással ne riasszuk el őket.

Október 6.

Egyik előadásában mondotta volt Zörgő professzor: a pedagógus nem önmagáért, l'art pour l'art módon végzi tanítványai megismerését, hanem azok sikeres nevelése, irányítása és alakítása érdekében.

A továbbiakban még arra is figyelmeztetett: a tanérek nem fogadják jó szívvel, ha a pszichológus csupán ötletet, tanácsot ad. Vállaljuk tehát magunkra a munka egy részét; segítségük elő a tanulók teljesebb megismerését.

Tanácsát megszívlelve szót értettem az egyik VI. osztály vezetőjével. Kérdőívet léptem a 12 éves fiúcskák-leánykák elé emberi eszményképük felől tudakozandó. Kérdéssel (Kihez szeretnél hasonlítani tíz év múlva?) több tanulócsoporthoz szeretnék felkeresni, mert az így megszerzett visszajelentés nemcsak az adott tanuló körvonalazódó személyiségéről, konkretizálódó példaképeiről vall, hanem az adott korosztályt is tükrözi. Ezzel útmutatást kaphatunk iskolai nevelőmunkánk tudományos megtervezésére.

Íme, kik az ideáljai egy kültelki iskola hatodikosainak (az előfordulás gyakoriságának sorrendjében).

Fiúk: futballisták (11), híres emberek — Arany János, Sütő András, Aurel Vlaicu, Armstrong stb. (9), osztálytársak (5), filmhősök (4), tanárok (3) és egy-egy családtag, énekes, regényhős.

Lányok: éltanuló osztálytársak (13), tanárok (6), könnyűzene-énekesnők (5), családtagok (4) és egy irodalmi hős.

Az viszont a személyiség beállítottságáról árulkodik, hogy S. Péter éppenséggel Arsène Lupint, K. Ildikó pedig Koncz Zsuzsát nevezte meg.

Október 14.

Ma egy fiatal osztályfőnöknő panaszkodott: tanácstalan T. Jancsikával szemben. Bár a legkisebb, de a legvadabb. Durva, verekedő. Támadja a lányokat, de kikezd a nagyobb fiúkkal is. A leckét zavarja; a tanárok kérdésére nem felel. Szemtelen.

Átnéztem a kérdés egyik szaktekintélyének, Ranschburg Jenőnek idevonatkozó útbaigazításait. „A gyermekre különösen jellemző — írja —, hogy mikor folyomodik agresszióhoz; ez számára stratégia, olyan viselkedési forma, amelyet az adott helyzetben a megoldás egyetlen lehetséges módjának tart.”

Nos, Jancsikánál alacsony természet és sikerekben szűkölködő iskolai szereplését figyelembe véve az agresszivitás lehet önértéknövelő agresszió. Hallva azt, hogy részeges apja durván bánik vele, s anyja is elhanyagolja, katarzisagresszióra is gondolok. Hosszabb-rövidebb idő alatt felhalmozódott indulata tör ki erőszakos cselekedet formájában. Feszült állapota ezzel csillapodik, s így jut el a mindenki számára oly szükséges öröm, a „sikerélmény” megszerzéséhez. Jobban meg kell ismernem a kisfiút, hogy kideríthessem a valódi motivációt, s rálejek a megoldás kulcsára.

Október 18.

Nagyszerű segítőtársra akadtam dr. K. Sándor ideg orvos személyében. Mától kezdve a szerda délelőttiókat az apró iskolások között töltjük. A tanítónők kérései alapján közösen konzultáljuk a fogyatékos és az értelmileg retardált gyerekeket.

A Bühler—Hetzer-féle intelligenciateszteket, Piaget mennyiségpróbáit s a minisztériumunk kibocsátotta kérdéssorozatát (*Copii de 5 și 6 ani*. București, 1978) alkalmazva készítjük el a kisdiákok diagnózisait, javaslattal zárva minden egyes jellemzést: megkülönböztetett bánásmód, különórás foglalkoztatás, gyógyszeres kezelés, kisegítő iskola, javaslat az életkörülményeken változtatandó.

A korábbi évek tapasztalatából mondom: még jó, ha az előbbi hármat alkalmazták a tanérok s a szülők. A radikális — s a több eredménnyel kecsegtető — megoldásokat kerülik. Így aztán társaiktól egyre jobban elmaradnak, a közösség számkivetettjei (vagy éppenséggel gúnytárgyai) lesznek, s amikor egy évtized múltán kilépnek az életbe, nehezen találják meg a képességeiknek megfelelő munkabeosztást, nehezen illeszkednek be az adott közösségekbe. Jobbára közülük kerülnek ki az alkoholisták, a társadalomellenes elemek.

Október 20.

A mai napot egy osztályfőnöki óra emeli ki a hétköznapok szürkeségéből. Ezeket a nevelési alkalmakat rendszeresen figyelemmel kísérem, olykor tanácsadással, ötletekkel, szemléltető anyaggal segítem. Ezt tettem most is. Bár ismerem az óra teljes menetét, mégis újat nyújtott számomra.

O. G. tanárnő a világnézeti-politikai nevelést *Az ifjúság élete régen és ma* téma köré csoportosította. Annak ellenére, hogy biológia szakos, a múlt bemutatásához bőven idézett József Attila és Móricz Zsigmond, Nagy István és Józsa Béla önéletrajzi írásaiból. De a jelenlévők elismerését azzal érdemelte ki, amit ezen felül tett. Felkereste az akkor már nagybeteg Bonczos István szalontai író, és hangszalagra rögzítette visszaemlékezéseit egykori harcostársára és földijére, Mogyorós Sándorra. Megidézte ifjúéveit, bekapcsolódását a munkásmozgalomba és példamutató tetteit. Ritkán adódik hasonló alkalom, hogy egy iskola névadója és mai diákjai között már-már személyesnek mondható élmények teremtsenek bensőséges kapcsolatot. Kartársnőm ráérezett erre a lehetőségre, és nagyszerűen ki is használta.

Október 25.

Az egyik IX. osztály vezetője megkért: legyek segítségére C. I. és B. L. tanulók beiskolázásában. Sorra vette a lehetséges módszereket — baráti beszélgetés, családlátogatás, hivatalos felszólítás, büntetés —, de eredményt nem hoztak.

Szívesen vállalom a feladatot. Explorációs beszélgetések sorozatára, környezet-tanulmányra, kérdőívek és tesztek alkalmazására volna szükség, hogy a nehéz eseteket diagnosztizáljam. Erre azonban most nincs idő. Gyors és hatékony eljárásra van szükség. Irány a milícia!

A körzetért felelős őrmesterrel botorkálunk be C. I.-hez. Afféle sükséglakás. A konyhában rendtelenség, felfordulás. Az anya éjszakai váltásban dolgozott. Most pihen. Bömbölő rádió mellett. A fiát kenyérért küldte. Igaz, már régóta távol van. Felelősségét elhárítja, sőt ő áll az erdő felől. Akkor csillapul némileg, amikor felszólítják: jelentkezzen a milícián jegyzőkönyvvétel céljából. Az iskolakerülés oka nyilvánvaló: apa nélküli, kulturálisan elmaradott, önálló életvezetésre képtelen család. Az asszonyt nem izgatja különösebben két gyermekének jövője. Örvend, ha a fiú időnként keresetéből néhány tizest a kosztra is juttat.

B. L. egyedüli gyerek. Mindkét szülő munkában, s abban a hitben, hogy csemetéjük éppen a megálmodott szép szakmára készül. A fiú otthon van. Tévét néz és Kentet szív hozzá. A blokklakásban kellemes a meleg. Tisztaság, rend és jólét. Mindent megkap. Miért tanuljon?

A milícián az anya sírógörcsöt kap. Nem hiszi, amit mondunk. De hát a múltkori büntetés után a fiú úgy megígérte, megfogadta...

November 10.

Ma viszonzhattam a milícia múltkori segítségét.

Két nappal ezelőtt ellopták egyik diákunk több ezer lej értékű külföldi kazetofonját. Tüstént jelentették a nyomozóknál. Magam is „szimatot fogtam“. Elmentem a két gyanús „zenebarát“ lakására. Tagadás, félrevezetési kísérlet után ügyvelbajjal előadták. Mindhárman barátok voltak. De hát a magnó! Az biztosítja a liceumi tanuló tekintélyét és rangját.

Lám, a pszichológusnak olykor még nyomoznia is kell.

November 16.

Meggyőződésem, hogy a nevelőmunka számos nehézsége kizárólag abból ered, hogy a pedagógusok nem ismerik és nem tanulmányozzák a gyermekek között kialakult kölcsönös személyes kapcsolatok jellegét és sajátosságait.

Ezen némileg segítő összeállítottam egy kérdőívet, s a XI.-ben alkalmaztam is. A válaszok kiértékelése két napot vett igénybe, de feltáruztak e diákcsoport összetartó erői; viszont töprenghetek a csoportkohézió tartalmának lehetséges értelmezési módjain. Holnap megírom az osztályfőnökkel. Remélem, nem értekezési illetéktelen beavatkozásként.

A 35-ös létszámú osztályban öt baráti kör alakult ki. Ennek ellenére találhatók magányosak és diákpárosok. Érdekes, hogy most nem az első tanuló ugrott ki „lídernek”, mint tavaly, hanem egy jó közepes színvonalon mozgó, de ezt szerénységével, kedvességével ellensúlyozó leányka. A „kitaszított” sorsára viszont egy elsőtanuló jutott, akit társai könyöklőnek, strébernek, jegyvadásznak, de főként önzőnek tartanak.

November 24.

A városi néptanács mellett működő Gyámhatóság évnegyedi ülése. Az utóbbi időben rendszeresen meghívnak, hol pszichopedagógiai tanácsadóként, hol pedig esetbemutatóként.

A Gyámhatóság ma tizenhat család ügyével kívánt foglalkozni, de csak tízen jelentek meg. A tárgyalt esetek így oszlanak meg: kiskorú tolvajlás 1, szülői durvaság 1, a gyermek elhanyagolása 2, iskolakerülés, illetve rendszertelen iskolabajlás 6. Ez utóbbi kettő lényegében azonos következménnyel jár: lemaradás a tananyagban, esetleg osztályismétlés.

Most látom, túlzottan iskolaközpontúan ítélt meg ezt a valójában társadalmi jelenséget, problémát. Ezek a serdülők ma még nevelőiknek okoznak gondot, de néhány év múltán mint szakképzetlen munkaerők a termelést hátráltatják, és mint fegyelmezetlen, erkölcsi normákat el nem ismerő fiatalok a közösségi szellem megbontói lesznek.

Egy-egy ilyen gyűlés ismételten igazolja azt, amit Torsten Husén 1956-ban leírt: nyilvánvaló kapcsolat állapítható meg a családi dezintegráció természete, intenzitása és a gyermek nehézségei között.

A megjelent szülők között alkoholistát, szellemi fogyatékos, börtönviselt egyént és kulturálisan elmaradottat egyaránt találhatunk, gyakorta egyazon apában vagy anyában megtestesítve.

November 30.

Szabadegyetemünkön ma az óvónőknek tartottam előadást *Az óvodáskorúak érzelmi-akaratú élete* címmel. Kellemesen lepett meg, hogy szinte teljes számban eljöttek, hogy (a kályha árnyékában pletykálók kivételével) figyeltek, és többen jegyezték is a hallottakat.

A korábbi években a textilgyár „egyetemén” a munkapszichológiai tanfolyamot vezettem. Kínosan. Lett légyen mégoly izgalmas is a téma, 6—10 hallgatót alig tudtunk összeverbuválni.

Itt S. V. igazgató-óvónő erélyességével, következetességével magyarázom a sikert. Végül az óvónők arra kértek: látogassam meg őket munkahelyükön. A pszichológus tanácsára nekik is szükségük van.

December 5.

Négy nap alatt jó néhány óvodát, napközit felkerestem. Kedvesek ezek az apróságok. Öröm körükben lenni. Az viszont természetes, hogy az egyének közötti különbségek már ebben az emberpalánta korban kiütkeznek. Megdöbbenett egyik-másik óvónő álláspontja; a 4—6 éves virgonc, mozgékony kis lurkókat javíthatatlan rosszcsontként jellemezték!

Súlyos, a nagyobb közösséget érintő gondokkal is találkoztam. Feljegyzem.

A hallási, a látási és főként a szellemi fogyatékosok együtt vannak az egészségesekkel, s erősen gátolják az oktató-nevelő munkát. Egy húszeszes városban igen nagy szükség volna egy logopédusra. A napközikben legalább egy magyar nyelvű csoportot kellene létrehozni, mert a statisztika szerint a város lakóinak kétharmada ehhez a nemzetiséghez tartozik. A témába vágó lélektani vizsgálatok egyértelműen bizonyítják: nyelv és gondolkodás egymástól elválaszthatatlan, s a majdani gondolkodáskultúra alapját a kisgyermekkorú anyanyelvi képzéssel vetjük meg.

December 9.

A napokban sorra jártam az első osztályokat. Lássam, mire vitték az óvónők által problematikusnak ítélt gyermekek, illetve azok, akik egyáltalán nem látogattak iskoláskor előtti intézményt.

Már írtam volt az orvosi-pszichológusi vizsgálatról s ama nyolc gyermek utólagos beírásáról. Különösen az ő sorsuk érdekelt. Közülük kettőt — szülei kitarató talpalása eredményeként — megyei idegorvosi engedéllyel e hó elején visszavitték a napközibe; négy képtelen bekapcsolódni az osztály tevékenységébe; kettő a gyenge-közepesek közé küzdötte fel magát.

Azokat a retardáltakat és hétéveseket is az elégtelen vagy minimális eredményt felmutatók között találtam, akiket — jobb megoldás híján — mi magunk javasoltunk helybeli beiskolázására. Talán öt-hat volt ez alól kivétel.

Már rég kértem felettes szervezetől: létesítsünk Szalontán — bár az I. és a II. elemiben — korrekciós osztályokat. A retardáltak és a debilisek több foglalkozást, törődést, szeretetet igényelnek. De képes-e erre az a tanítónő, akinek napról napra

35-38 nebuló füzeteit kell kijavítania, a betűelemeket s a betűket előrajzolni, a számolás-olvasás titkait elsajátíttatnia, gyakoroltatnia?

Ezek a gyermekek mozgékonyabbak társaiknál, viszont gondolkodásuk, szókincsük mélyen alatta marad az átlagosnak. A tanerő ezekre fordítja figyelmének, energiájának legalább a felét, s közben a nagy többség s a kiválóak szellemi lehetősége kiaknázatlanul marad.

Vessünk egy újabb pillantást a retardáltakra és a debilisékre. A jobbakkal egy közösségbe tartozva gyengéknek, kullogóknak könyvelik el őket (gyakorta az utolsó padban is ülnek!), s az oly szükséges sikerélményben soha sincs részük; ügyetlenségük, bagadozásuk miatt társaik gúnytárgyai. Egész életre megutálják az iskolát. Csodáljuk-e, ha tizenéves korukban még a milícia segédletével sem hozhatók be? Korrekciós osztályokat kellene felállítani, ahol csupán 12-15 gyermekkel foglalkozva a tanítónő két év alatt behozhatja a lemaradást.

Az értelmi fogyatékosokat (oligofréneket) pedig utalják kiegészítő iskolába! Ebben az évben a 12 nyilvántartottból — szüleik értetlensége vagy éppenséggel debilis volta miatt — csupán hármat sikerült ide irányítanunk. Javítana a helyzeten, ha a megyei tanfelügyelőség egy-egy magyar tannyelvű fiú és leány osztályt is létesítene a jelenlegi intézményekben. Ezek az oligofrének anyanyelvükön is nagy nehézségek árán tanulnak, nemhogy más nyelven!

December 12.

Ha már kemény tőkébe vágtam a fejszém, akkor azt végighasítom.

Az elsősök után minden osztályt sorra jártam, és kimutatást készítettem a kötelezően iskolába járó (I—X. osztály) testi és szellemi fogyatékosokról és azokról, akiknél magatartásbeli zavarok tapasztalhatók. A két iskolából 155 eset gyűlt össze. A 2730 beírt tanulóhoz arányítva ez 5,7%-ot képvisel. Ennyi gyógypedagógiai eset, amely megoldásra vár! Szakemberek speciális tudására volna szükség, hogy ne sodródjanak a társadalom periferiájára.

December 16.

A mai tanári értekezletre terjedelmes dolgozatot készítettem: az iskolai kudarc okait és megelőzési módjait elemeztem. A bevezetőben kiemeltem az RKP Központi Bizottságának 1973 nyarán hozott határozatát: „Minden gyermeknek jó eredményt kell elvégeznie az iskolát.” A bukások gazdasági hátrányát szemléltetendő a következő számítást végeztem: a kötelező tíz osztályba évente mintegy 3 millió diák jár. Ha ennek 10%-a megbukik, az 300 000 tanulót jelent. Ezek 10 000 tanterem fűtését, világítását, bebutorozását stb. igénylik, és 15 000 tanárt kötnek le. Utóbbiak fizetése kb. 30 millió lejre rúg havonta és 360 millióra évente. De a bukás más vonatkozásban is kárt okoz a népgazdaságnak. Ezek a fiatalok egy (olykor két-három) évvel később lépnek termelőmunkába, s ezzel 300 000 (esetleg több) munkaév megy veszendőbe, sőt egy részük alacsonyabb képzettsége következtében minimális munkatermelékenységssel kell számolnunk.

A botcsinálta közigazdász után a pszichológus szólalt meg bennem: az iskolai kudarcok gyakorta megpecsételik a tanuló további sorsát. Nemcsak rosszabbul startol életpályáján, hanem a sikertelenségek bizonyos mértékig befolyásolják jellemét, megingatják önbizalmát. Egyébként is: a szocialista humanizmus feltételezi minden ember képességének, személyi értékeinek teljes kibontakozását.

Ezek után — a párthatározat szellemében — elemeztem a bukás okait, hogy befejezésül részletesen foglalkozzam a megelőzés módozataival. Mindezt itt meg nem ismételtem. Csupán naplómnak vallom be emésztő dilemmámat: ebben a kérdésben összeütközik bennem az elsajátított elmélet a gyakorló pedagógus napi gondoljaival. S éppenséggel maguk a diákok idézik elő ezt a pathhelyzetet. Mert mit is tehetek, amikor a hatodikos L. G.-nek minden segítséget megadok, kétmondatnyi feleletét jönak minősítve szerencsésen eljutunk az évharmad végéig, s ekkor, a dolgozatírásuk kijelenti: ő bizony kezébe se veszi a tollat. Álljak a fejem tetejére; őt az sem érdekli, ha megbukik. Vagy idézhetem a kilencedikesek-tizedikesek meglehetősen nagy csoportját: a „nehéz” s a számukra érdektelen tantárgyakat nem tanulják, az órákról ellógnak, az iskolai és a termelési fegyelem szabályaira fittyet hánynak. Matematika szakos aligazgatóm mesélte: a tizediket végzők jelentős csoportja nem tudja a szorzótáblát, és képtelenek elosztani egy ezres értékű számot egy tizedessel.

December 20.

Évharmadzáró értekezlet.

Lévén, hogy hivatalból foglalkozom beiskolázási és tanulmányi kérdésekkel, kimutatásaimból, beszámolóimból megörökíték néhány jellegzetes vagy fontos adatot.

Egy IV.-es és egy V.-es cigány tanuló beiskolázatlan maradt. Az ok: szülei értetlensége, sőt ellenséges magatartása az iskolával szemben. Őt másikat ugyan haladónak minősítették, de 40-60%-os jelenléttel. Három tanyasi gyerek otthoni el-

foglaltságára s a közlekedési nehézségekre hivatkozva csak néhanapján jelenik meg az órákon. Magaviseleti jegyét sokuknak le kellett vonni: igazolatlan hiányzás, lógás, puskázás, fegyelmetlenség stb., stb. miatt. Bánják is ők!

A tanulmányi eredmény az I—VI. osztályban a legjobb. A serdülés kezdetével elbizonytalanodik az addig kialakult értékrendszer. Önállósulnak, és keresik a maguk helyét a felnőttek társadalmában. A jó bizonyítvány s a szorgalom már nem abszolút értékmérő a szemükben. Ezt látszik alátámasztani az a tény, hogy a tanulmányi átlagos jegy itt a leggyengébb s a bukási arány a legnagyobb.

Most is bebizonyosodott: egy osztály helyezése nemcsak vezetőjén múlik. Kiváló pedagógusként ismert tanár keze alá olykor igen gyenge csoport kerül. Csak nagy-nagy erőfeszítéssel éri el azt, hogy átcsússzanak. No de ez a biológiai realitás: a kiválók mellett ott sorakoznak a kevésbé tehetségesek. A Gauss-görbének két szára van!

December 30.

Lezártunk egy évharmadot, és egyben esztendő végéhez érkeztünk. Ma valami kellemessel, megnyugtatóval kívánok foglalkozni. Olyannal, ami tápot ad pedagógiai optimizmusomnak. Összeállítom az éltanulókat, a 9-esen felüliek névsorát a tanári szoba és a diák-faliújság számára.

A gimnáziumi fokozaton a tiz osztályból 55 éltanulót írtam össze; egy-egy közösségre átlagban 5,5 kiváló diák jut. A tizenkilenc liceumi osztályban 23-an — kétharmadrészben leányok — érték el a megtisztelő minősítést. Itt egy-egy osztályban átlag 1,21 éltanulóval számolhatunk.

Szívet-lelket gyönyörködtet a névsor végigolvasása, különösen, ha személyesen ismerjük a nevek mögötti nagyszerű gyerekeket.

A kiválók legkiválóbbjait naplómban is megörökítem: 1. Balaj Voichița IX. A: 9,87; 2. Fekete Attila XII. B: 9,72; 3. Kertmegi Katalin és Kertmegi Júlia X. D: 9,64; 4. Anghel Octavian XI. A: 9,62; 5. Illyés Márta XII. B: 9,61.

Ők biztosítják azt a lelki megelégedettséget, amelyért érdemes vállalni a pedagógiai pálya nehézségeit; az idősebb nevelők a megmondható, milyen érzés az élmunkások tábláján találkozni az egykor átkozottul sok gondot okozó gyermek képével.

Jakobovits Miklós: Csendélet